

Nechutová, Jana

[Master Nicholas of Dresden]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1966, vol. 15, iss. C13, pp. 198-200

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102627>

Access Date: 26. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

(Nr. 112 = ein Schiedsrichterspruch im Streite zwischen dem Bamberger Bischof und einigen Adeligen, Nr. 197, 198 = Verhandlungen im Streite zwischen dem Salzburger Erzbischof und dem Pfarrer Wernher) bei Emler nicht zu finden sind. Leider hat sich keine von diesen drei Urkunden in Urschrift erhalten. Das Resultat eines Vergleiches jener ihrer Teile, die nicht auf rein kanonisches Diktat zurückzuführen sind, mit entsprechendem mährischen Urkundenmaterial steht noch aus. Bei Emler fehlen weiter auch noch Pferschys Nr. 196 und 130, deren Ansteller Brunos Truchsess Herbord v. Fulstein ist. Die erste von diesen Urkunden hat das Kloster Admont zum Empfänger, in dessen Archive sich — sogar zwei Ausfertigungen derselben (A1, A2) — erhalten haben. A1 und A2 sind nicht gleichhändig, in der Besiegelung beider Stücke treten gewisse Abweichungen auf. Im zweiten Falle handelt es sich um eine mit dem 23. März 1264 datierte Lehensurkunde. Pferschy hat sie nur in Regestenform mit Ausnahme der Testes sowie Datumformel geboten. Ihre Vorlage in einem Kopialbuche aus dem 16. Jh. im Staatsarchiv v. Münster (Westfalen) ist nun leider verschollen. Von den zurückgebliebenen vier Urkunden Voks v. Rosenberg sind drei aus den Regesten bekannt, die vierte (Nr. 43), die als Formularvorlage zu werten ist, war — wie aus dem StUB hervorgeht — bereits V. Novotný bekannt.

In der restlichen Gruppe von 20 Urkundenstücken sind volle 13 als Addimenta der Emlerschen Regesten anzusehen. Drei von ihnen (Nr. 20, 68, 73), die verschiedene Aussteller haben, erwähnen Ottokar. In 7 Fällen handelt es sich um päpstliche Briefe, sogen. litterae commissionis, von denen 1 an Ottokar (Nr. 190) und 6 an Bischof Bruno (Nr. 132, 139, 141, 172, 174, 188) adressiert sind. Aus ihnen erhellt, wie nicht nur Ottokar selbst, sondern auch Bruno — namentlich in kirchlichen Angelegenheiten — wirksam in die steiermärkischen Verhältnisse eingegriffen haben. Bruno ist weiter als Mitbesiegler in zwei Urkunden beteiligt, die einen Streit zwischen einigen Adeligen und dem Bischof v. Gurk betreffen (Nr. 180, 181). Kirchliche Angelegenheiten tangiert schliesslich noch ein — bisher gänzlich unbekanntes — Schreiben der Äbtissin von Göss an Bischof Bruno (Nr. 115).

Selbstverständlich sind nicht nur die „Bohemica“ des StUB für die tschechische Diplomatik, sondern das StUB als Ganzes, von grosser Wichtigkeit. Im allgemeinen ist festzuhalten, dass Pferschy bei seiner Edition vorbildlich zu Werke ging und die Publikationstätigkeit auf dem Gebiete der territorialen Urkundenbücher in erfreulicher Weise bereichert hat. Unsere Randbemerkungen (dies sei hier noch einmal hervorgehoben) berühren nicht den Grundstock seiner wissenschaftlichen Leistung, sondern gehen darauf aus, nachzuweisen, welche Früchte durch eine wesentlich tiefere Zusammenarbeit auf dem gegebenen Gebiete gezeitigt werden könnten. All dem Rechnung tragend, ist mit lebhaftem Interesse die jüngst eingegangene Nachricht zu begrüssen, dass auch schon der zweite Teil des IV. Bandes des StUB erschienen ist. Die Verfasserin hofft, auch über diese Neuerscheinung in absehbarer Zeit in dieser Zeitschrift berichten zu können.

(Prof. Dr. J. Šebánek hat dieses Referat gütigst ins Deutsche überführt und Dr. K. Krejčí das Manuskript der deutschen Fassung durchgesehen.)

Sáša Dušková

Master Nicholas in Dresden. The Old Color and the New. Selected Works Contrasting the Primitive Church and the Roman Church. Edited, Annotated, and Translated by Howard Kaminsky, Dean Loy Bilderback, Imre Boba, and Patricia N. Rosenberg (University of Washington). Transactions of the American Philosophical Society, New Series — Volume 55, Part 1, 1965 (March). Str. 88, 5 fotoreprodukci.

Životem, dilem a učením Mikuláše z Drážďan, kanonisty německého původu, který byl činný v Praze v posledních letech Husova působení a ještě krátce po jeho smrti, se až doposud zabýval Jan Sedlák, F. M. Bartoš a J. Th. Müller, na Sedlákoví značně zvalýval hlavní materiálově, co do pojetí Mikulášovy osobnosti však blíží F. M. Bartošovi. Od doby, kdy vyšly Bartošovy studie „Do čtyř pražských artykulů“ a „Husitství a cizina“, nevyšla u nás ani jinde ve světě až do poslední doby žádná práce, která by tomuto husitskému autorovi věnovala samostatnou pozornost, ačkoli monografická husitologická díla i obecná historická literatura včetně učebnic stále více upozorňovala na Mikulášovu důležitost v dění na začátku husitské doby a ve vývoji husitského myšlení. O to větší je tedy zásluha amerického badatele, který se ostatně jako husitolog představil už několikrát, např. články o husitském radikalismu a počátcích Tábora, o viklefnismu jako revoluční ideologii nebo překladem dvou Chelčického traktátů do angličtiny.

Tuto novou knihu vydal Howard Kaminsky za spolupráce tří posluchačů svého semináře středověkých dějin na washingtonské univerzitě; sám vypracoval úvodní studii a předmluvy k oběma zde vydaným Mikulášovým spisům, vlastní edice s celým aparátem i překlady vydávaných textů vznikly spojením samostatných prací Kaminského i všech tří studentů pod jeho vedením.

Jádro spisu tvoří tedy vydání a paralelní překlad dvou Mikulášových raných traktátů, vlastně souborů citátů-antitezí, „Tabule veteris et novi coloris“ (neboli „Cortina de Anticristo“) a „Consuetudo et ritus primitive ecclesie et moderne“. V úvodní stati, nazvané „Nicholas of Dresden and the Dresden School in Hussite Prague“ (str. 5–28) věnuje Kaminsky pozornost nejprve vzniku pražské školy drážďanských mistrů a zvláštěm jeho učení, které jsou zřetelné již v učení M. Eppingeho — a po něm u ostatních drážďanských — o církvi, jež je zde na rozdíl od viklefsko-husovského predestinačního schématu pojata jako „communio sanctorum“. Dále se autor zmiňuje o působnosti Petra z Drážďan a přechází pak k postavě Mikulášově. Úvodem se dotýká několika sporných otázek, spojených s životopisem tohoto kanonisty a pak věnuje pozornost rozboru Mikulášových spisů, z nichž čerpá jak pro Mikulášův život a jeho působení v Praze, tak pro poznání Mikulášových nauk.

Nejprve jsou rozebrány „Tabule“ a „Consuetudo“; autor stati konstatuje, že Mikulášovy výklady v těchto spisech v ničem nepřesahují ideologii současného radikálního husitismu. Co se týče Viklefova vlivu na tyto rané Mikulášovy projevy, kloní se Kaminsky stejně jako F. M. Bartoš a na rozdíl od Sedláka k tezi, že z Viklefa zde zřejmě pocházejí nejen ústřední ideje, ale i dokumentační materiál.

V otázce Mikulášovy úlohy v eucharistických sporech o kalich se Kaminsky přiklání k Sedlákovu názoru, že Mikuláš při zavádění praxe podobojí aspoň spolupracoval s Jakoubkem ze Stříbra a že rozhodně byl členem skupiny raných utrakvistů. Stejně jako tuto otázku řeší Kaminsky hlavně na základě Mikulášovy obrany kalicha proti kostnickému usnesení („Apologia“ neboli „De conclusionibus doctorum in Constantia“), pro druhý hlavní problém, totiž pro otázku Mikulášovy orientace k valdenství nebo k Viklefovi, je mu základem traktát „De purgatorio“, o němž se ve shodě s řadou jiných husitologů domnívá — a snáší pro to nové doklady — že mu bylo předlohou Husovo kázání „Dixit Martha“ a nikoli naopak že by snad byl Hus, jak soudí Sedlák, čerpal pro své kázání z traktátu Mikulášova.

Aby se Kaminsky přiblížil k řešení otázky Mikulášovy ideologické orientace, rozebírá tedy některé pasáže traktátu „De purgatorio“ a názory, zde obsažené, srovnává s odpovídajícími místy projevů Jakoubkových. Konstatuje, že doposud není zcela jasné, vzal-li Mikuláš hlavní ideu tohoto spisu z valdenských teorií nebo dal-li jen výraz herezím, které se v tehdejších proticírkevním ovzduší nabízely. Uzavírá pak, že nejde o valdenství, ale o valdenskost, valdenský typ myšlení, který mohl vzniknout v určitých podmínkách v této době bez přímého ovlivnění kdekoli („his doctrine should be caled not Waldensian but Waldensianist — similar in kind to but not necessarily derived from the actual heretical movement“).

V posledních odstavcích úvodu se Kaminsky zabývá působením Mikulášových idejí na další vývoj husitského a vůbec reformního myšlení. Před vlastní edicí dvou vydávaných traktátů najde pak čtenář nový soupis Mikulášových spisů, rozdělený podle jistoty či pravděpodobnosti autorství.

Věnují zde pozornost pouze Kaminského mínění o vztahu Mikulášovy nauky k učení jeho husitských současníků na jedné straně a k valdenským na straně druhé. Domnívá se, že Kaminsky je blíž pravdě tam, kde vidí v Mikulášově díle nový prvek ve srovnání v předchůdci i se současníky, totiž kritiku církve z mimoinstitutionálního stanoviska, než když vyslovuje názor, že Mikuláš nepřekračuje ideologii současného radikálního husitismu, že v řadě ohledů jsou jeho názory totožné s Jakoubkovými a že v Mikulášovi nelze vidět mezi ostatními husity jeho doby ducha zvlášť radikálního a originálního. Právě v tom, že Mikuláš byl schopen už v „Tabulích“, což Kaminsky sám konstatuje, vyslovovat kritické názory (na rozdíl např. od Matěje z Janova, ale i Viklefa nebo Jakoubka) už ze stanoviska člověka, stojícího mimo půdu kritizované instituce, lze vidět potvrzení domněnky, která se v celém Mikulášově díle výrazně nabízí, totiž že skutečně nejen že dospěl během svého pozdějšího vývoje k valdenskému typu myšlení, ale že z valdenských názorů přímo vyšel, jsa pravděpodobně původem valdenský sektář. Kaminského argument, že valdenství se v raných spisech Mikulášových nejvíce, se mi nezdá dosti průkazným; rozebereme-li totiž hlavní ideje spisů „Tabule“ i „Consuetudo“, zejména autorovo stanovisko k otázkám chudoby a majetku, poznáme, že toto stanovisko je aspoň svým východiskem bližší premisám valdenských než Viklefovým. Je skutečně, jak Kaminsky upozorňuje, nutno vzít v úvahu, že i Viklefa a Janov, nejen Mikuláš, se tu a tam kryjí s valdenskými, považují však za možné uvnitř tohoto souhlasu najít mezi Viklefem, Janovem a Mikulášem rozdíly, které vzájemnou shodu těchto autorů s valdenskými vnitřně specifikují. Nepovažovala bych s Kaminským za argument proti Mikulášovu valdenství ani Mikulášův kanonistický způsob myšlení — jako valdenský učené větve mohl dobře dosáhnout vysokého právníckého vzdělání, ani jeho volání po zásahu světské moci k reformě církve — z rozboru Mikulášova učení se mi zdá, že Mikuláš vědomě upustil od teoreticky nejrevolučnější valdenské teze, totiž od popírání veškeré,

i světské, moci (to se jeví v jeho modifikaci teorie poslušnosti), aby na valdenský základ napojil v té době reálně jedině možný návrh řešení, a tím byl Vikleřův článek o světských pánech.

Přes tyto výhrady se domnívám, že na druhé straně není doposud v otázce Mikulášova sporného valdenského původu tak jasno, aby bylo možno upustit od pokusu vysvětlit případně skutečnost, že Mikuláš snad šel dále nalevo než ostatní, z husitismu samého, nikoli z vlivů valdenského kacířství, jak to Kaminsky navrhuje; rozhodně bude prospěšné aspoň zkusmo od předpokladu těchto vlivů při některém z dalších pokusů o interpretaci Mikulášovy osobnosti abstrahovat, přičemž bude užitečné vzít v úvahu Kaminského postřeh, že Mikuláš nebyl tolik tísněn politickými ohledy a zodpovědností jako jeho čeští kolegové a universitní spolupracovníci, kteří byli nuceni držet se křečovitěji v institucionálních mezích.

Edici obou vydávaných Mikulášových spisů (paralelní anglický překlad nejsem povolána posuzovat) vybavil Kaminsky a jeho posluchači podrobným kritickým aparátem a doprovodil pod čarou určením citátů z Pisma, z autorů a z kanonického práva. Ježto edici posuzuje Anežka Vidmanová v Listech filologických, omezím se zde jen na doplnění tří citátů, které se vydavatelům nepodařilo určit a které jsem identifikovala při přípravě vydání jiného Mikulášova spisu: str. 57, pozn. 12: „Et Ambrosius... de virginitate“ — citát je parafrází z Ambrožova spisu „De virginibus“, MPL 41, col. 204; str. 71, pozn. 49: „Quoniam et symea... non sunt ecclesie“ — z Pseudochrysostomova „Opus imperfectum in Matthaum“, MGP 56, col. 747; str. 72, pozn. 54: „Quia qui vult... de aliis mandatis Cristi“ — z téhož Pseudochrysostomova spisu, MPG 56, col. 743.

Ke Kaminského soupisu Mikulášovy literární činnosti mohu snad jen poznamenat, že jsem našla další rukopis Mikulášovy Apologie (proti kostnickému koncilu) v rukopise 602 Univerzitní knihovny v Lipsku).

Jana Nechutová

Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. A—C. Založili A. Truhlář a K. Hrdina. Pokračovali J. Hejnic a I. Martínek. Praha 1966. Nákladem ČSAV Praha 1966, str. 530.

Jde o 2. vydání knihy A. Truhláře a K. Hrdiny (Rukověť k písemnictví humanistickému zvláště básnickému v Čechách a na Moravě ve století 16. I, Praha 1918), kteří začali vydávat afe plánované dílo mající zahrnout biografii a bibliografii českých, latinsky píšících humanistů. A. Truhlář a K. Hrdina uvázli však u 1. svazku, který končil heslem Collinus.

Třeba vyzvednout záslužný počín Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV a zejména vědeckých pracovníků J. Martínka a J. Hejnice, že se podjali úkol dokončit významnou práci a že nešetřili sil, aby ji co nejlépe zdokonalili. Průběhem jejich práce se ukázalo, že má-li celé dílo (6 svazků) být dnes na výši, je třeba nejen pokračovat v započaté činnosti, ale že třeba už 1. svazek doplnit a přepracovat. Jen tak, uznalo se právem, mohlo by být úplné. Právem si jmenovaní autoři počínali také v jiném ohledu. Jestliže už vydavatelé 1. edice přesáhli 16. stol. a musili jít také do století 17. (aspoň do doby bělohorské), autoři 2. vydání šli oprávněně v tom směru ještě důsledněji. Proto také v titulu nové edice se nemluví o stoletích, ale ponechává se širší rozhled. Jestliže dále už 1. vydání se neomezilo jen na humanistické básnictví, šli autoři 2. vydání v tomto směru též důsledněji. Nezůstali u jednotlivých autorů, pokud vynikli ve veršované práci, jen při jejich dílech básnických. Zaznamenali u jejich literární činnosti také díla prosaická. Platí to např. o Augustinovi Olomouckém, o J. Bartoldovi z Breitenberku aj. Třeba ještě dodat, že vydavatelé 2. edice se neomezili jen na vynikající zjevy českého humanismu. Právem přihlédlí ke všem, a to i k podřadným spisovatelům. To jistě není na škodu díla. Neboť jen tak toto dílo dává jako celek mohutný obraz o kulturním, literárním a myšlenkovém životě u nás před Bílou Horou.

Z moravského a slezského prostředí je v edici celá řada autorů. Na předním místě lze uvést jméno Augustina Olomouckého (str. 111—116), u něhož je sebrána obdivuhodným způsobem jak jeho biografická, tak bibliografická stránka. Doklady ovšem o literární činnosti Augustinově bylo by možno asi rozmnožit. Jestliže v práci jsou otiskeny opisy jeho listů (str. 516 a dále) bylo by možno citovat či otisknout jeho originální písemnosti, které se uchovaly ve Státním archivu v Opavě.

Edice Hejnicova a Martínkova je třeba říci, vzorným způsobem vydána, je pečlivě propracována a heuristicky široce založena. Po stránce technické úpravy je — proti nepřehlednému staršímu vydání — daleko soustavnější a přehlednější. Bylo by žádoucí, aby se pokračovalo co nejrychleji v dalších svazcích a aby také v nich byl zachován ráz svazku prvního. Neboť jde